

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/33, p. 557-572

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12533>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Prof. Dr. Mustafa ŞANAL –
Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA – Yrd. Doç. Dr. Mehmet ELBAN –
Yrd. Doç. Dr. Fatma MAZMAN BUDAK

This article was checked by iThenticate.

YENİ ORTAÖĞRETİM TARİH DERS PROGRAMLARI VE 9. SINIF TARİH DERS KİTABINDA DEĞERLER EĞİTİMİ*

Tercan YILDIRIM**

ÖZET

Tarih dersleri yerel, ulusal ve evrensel değerleri öğrencilere kazandırmada kullanılan temel dersler arasındadır. Özellikle milli-manevi, dini-ahlaki ve sosyal değerlerin oluşturulması ve aktarılmasında tarih eğitimi oldukça işlevseldir. 2017 yılında kabul edilen yeni Tarih 9-11, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ve Türk Medeniyet Tarihi dersleri öğretim programı ile 9. sınıf tarih ders kitabını değerler eğitimi açısından inceleyen bu çalışmada doküman incelenmesi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizi aşamasında ise betimsel ve içerik analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın bulgularından hareketle programlarda öğrenme ve öğretme sürecinin değer odaklı olması, değer aktarımının bütüncül bir bakış açısıyla verilmesi ve kazanımlardan kopuk olmamasının istendiği görülmektedir. Yeni Tarih, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ve Türk Medeniyet Tarihi dersleri öğretim programlarında önceki programlarda örtük olan verilen değerler “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” gibi temel kategoriler altında toplanmıştır. Bunların yanında temel kavramlarla ilişkili tutum ve davranışlar 35 madde altında listelenmiştir. Çalışmanın sonucunda programların teorik kısmında oldukça ayrıntılı olarak verilen değer ifadelerinin ünite, kazanım ve konu açıklamalarıyla ilişkilendirilmediği ve bu durumun yeni tarih ders kitabını olumsuz etkilediği görülmüştür. Öğretim programının değer aktarımını, sadece öğretmenlerin insiyatifine bırakmış olması; bizzat programın belirlediği değer eğitiminin merkeze alınması, bütüncül olması, ders konularıyla ilişkili verilmesi, sınıfın dışına çıkılması, öğrencilerle birlikte yakın çevresine değer öğretimi yapılması gibi söylemleri boşa çıkartmıştır.

Anahtar Kelimeler: tarih eğitimi, değerler eğitimi, tarih ders programları, sosyalleşme.

* Bu çalışmanın bir kısmı 05 - 08. 10. 2017 tarihlerinde düzenlenen Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu'nda sunulmuştur.

** * Yrd. Doç. Dr. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, El-mek: tercanyildirim@ahievran.edu.tr

**THE VALUES EDUCATION IN NEW SECONDARY EDUCATION
HISTORY CURRICULUMS AND 9TH GRADE HISTORY
TEXTBOOKS**

ABSTRACT

History is among the courses that are used in conveying the local, national, and universal values. History course is significantly functional in the creation and convey of especially national-moral, religious, and social values. This study examined History and Revolution History and Kemalism programs that have been accepted in 2017 and 9th grade history textbook in terms of values education through document analysis. The data were analyzed using descriptive and content analysis techniques. The findings showed that the teaching and learning process is required to focus on values in the new programs, presenting of values should be made holistically, and the values should be integrated into the objectives. The values involved in the previous programs in a hidden way were classified under main categories such as “justice, friendship, honesty, self-regulation, patience, respect, love, responsibility, patriotism, helpfulness.” Additionally, attitudes and behaviors related to main concepts were listed under 35 items. As a result of the study, it was observed that the detailed values presented in programs weren't associated with units' objectives and content, which adversely affected the new history textbooks. The program left the transmission of values to the initiative of the teachers. This situation failed the discourses such as centering on the values education, being holistic, associating values with the content, and going beyond the classroom. Thus, it can be stated that the values education which was argued to be centered in the new program has remained unfulfilled.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Individuals are positioned in and adapt to society based on some values. Values are the general principals and main beliefs that have a role in determination of desired common behavior patterns. The necessity to transmit and introduce values to students has led to the emergence of values education. Through history courses, a number of values and tendencies are transmitted to students in addition to some knowledge and skills that the students will need in the society they live. As a result of these transmissions, individuals get acquainted with and adopt the value judgments of their society, and develop their cultural identity. When the 2017 history course program was examined, it was observed that the introduction section involved more details than the previous programs. A number of important aspects that could affect the teaching process directly took place in introduction such as the approach of the new program, measurement and evaluation methods, competencies and skills, the main philosophy of the program and general goals, values education, and points to consider while writing a textbook. At the same time, values education was presented under its own title. This section

Turkish Studies

involved explanations such as why the curriculum contained values education, how they involved, how they could be transmitted to the students, and which methods and techniques should be used in transmission of these values. Moreover, unlike the previous program, the values were presented within a table in this section, and the attitudes and behaviors regarding these values were listed. The core values were classified under ten titles, and the relevant attitudes and behaviors were listed. These values were “justice, friendship, honesty, self-regulation, patience, respect, love, responsibility, patriotism, and helpfulness.” It was argued that these values were integrated into each other in the program through implicit and explicit activities, and this would help students transform these values into behaviors as the members of the society.

Method

One of the qualitative research methods, document analysis was used in this study. Document analysis involves the examination of written material regarding the focus of the study. The data were analyzed using descriptive and content analysis. In the study, the quality and quantity of the emphasis on values education in the latest history course and Revolution History and Kemalism course programs and the relevant textbooks were tried to be determined. Within this scope, lesson plans, objectives, content and explanations were examined firstly. Then, the 9th grade history textbook was analyzed in terms of values education.

Findings

The first finding of the study focused on whether the main values and related attitudes and behaviors involved in the program were consistent with lesson plans, objectives, and content. The examination revealed that the values were inconsistent with the educational objectives contrary to the public statements. The introduction part of the program and lesson plans, objectives, and content didn't have integrity, and it feels that these parts were written by different people. The second finding focused on the values involved in 9th grade history textbook, which is used in 2017-2018 academic year. The issues regarding the first finding was seen to affect the textbook directly because when the textbook was examined, it was observed that it didn't reflect the values education holistically.

Conclusion, Discussion, and Recommendation

This study criticizes the reflection of values education on unit objectives and textbooks involved in History course, Revolution History and Kemalism, and Civilization History programs. The program was unable to associate the values projected by itself with the lesson plans, objectives, and content. Since it is unknown which values would be presented with which objectives, the theoretical frame of values education didn't reflect on the practice. This situation affected the textbooks adversely. When the studies focusing on previous programs and related textbooks were examined, it was observed that the 9th grade history textbook of 2017-2018 academic year fell behind even previous ones. The program left the transmission of values to the initiative of the teachers. This situation failed the discourses such as centering on the values

education, being holistic, associating values with the content, and going beyond the classroom. Moreover, aiming at the acquisition of the same values within the scope of 51 different disciplines doesn't seem realistic. For example, some disciplines are more related to universal values, while some emphasize national and moral values. As a result, it can be stated that expressions related to values education in history programs are far from reality.

Keywords: history education, values education, history textbook, socialization.

1. Giriş

Bireylerin, toplum içindeki konumunun belirlenmesinde ve topluma uyum sağlam sürecinde çeşitli değerlerin etkin olduğu görülür (Yazıcı, 2006). Değerler arzu edilen ortak davranış kalıplarının belirlenmesinde rol alan genel ilkeler ve temel inançlardır (Halstead ve Taylor, 2000). Değerler vasıtasıyla toplum için idealize edilen davranışların belirlenmesi, toplumsal birlikteliğin ve sürekliliğin sağlanmasında değerleri oldukça önemli kılmaktadır (Balcı ve Yanpar Yelken, 2013; Elbir ve Bağcı, 2013; Doğan, 2007; Özensel, 2003). Değerlerin bireyin sosyalleşme sürecindeki bu özel durumu akademik alanda birbirini tamamlayan birçok tanımın yapılmasına yol açmıştır. Bunlara “belirli davranışların kişisel ve toplumsal olarak kabul edilebilirliği” (Coombs-Richardson&Tolson, 2005), “neyin iyi neyin kötü olduğuna dair yargılar” (Veugelers&Vedder, 2003), “kişiden kişiye değişmekle beraber insanların davranışlarına rehberlik eden prensipler, amaçlar, inançlar” (Scwhartz& diğerleri, 2001)“toplum tarafından kabul edilen ideal davranış tarzı” (Lyons, 2003), “duyuşsal alan içerisinde yer alan düşünce ve eylemlerimizi etkileyen, onlara yön veren zihinsel olgular” (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008) gibi tanımlamalar örnek olarak verilebilir.

Öğrencilere toplum içinde beraberlik içinde yaşayabilme becerisi kazandırabilmek için toplumsal değerleri benimsetmek gerekir (Çelikkaya ve Yakar, 2015). Öyle ki toplumsal beklentilerin öğrencilere aktarılması, benimsetilmesi ve tanıtılması gerekliliği, değerler eğitimi kavramını ortaya çıkarmıştır (Veugelers&Vedder, 2003). Bilindiği gibi bireyler, sahip olduğu değerleri kendi yaşamlarının farklı zamanlarında planlı ve plansız bir şekilde öğrenirler. Öyle ki insanlar yaşadıkları çevreyle ilişkileri sonucunda öğrenir ve bunları davranışlarına yansıtırlar. İlk olarak ailede başlayan değer eğitimi süreci okulda, oldukça planlı ve programlı bir hal almaktadır. Bu niteliğinden dolayı okul, bireylere değerlerin öğretilmesinde en önemli kurum olarak karşımıza çıkar. Nitekim okullar öğrencileri hayata hazırlamak, ait olduğu toplumun tüm değerlerini benimsetmek ve bu değerlere göre davranış oluşturmalarını sağlamak gibi amaçlara yönelik yapılan değer eğitiminin merkezinde yer alır (Mutluer, 2015; Yeşil ve Aydın, 2007).

Eğitim sürecine bakıldığında öğrencilere toplumsal değerlerin aktarılmasında sosyal bilimlerde disiplinleri ön plana çıkmaktadır. Bu disiplinler içinde yer alan tarih dersleri de kültürel değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Zira bu derslerde genel olarak geçmişin bilgisi üzerinden öğrencilere kendi tarihini, toplumunu ve kültürünü tanıtmak ve böylece sosyalleşmesini sağlamak amaçlanmaktadır (Paykoç, 1998). Ülkemizdeki milli eğitim politikalarının temel hedefi olan bilinçli, kültürlü, değerlerine sahipyurttaşyetiştirmede tarih eğitiminin önemli bir yeri vardır (Alaca, 2017a; Ulusoy, 2010). Tarih eğitiminin bu önemini Safran (1993) farklılıklara saygılı, ahlaki değerlerini koruyan ve geliştiren, yurttaşlık becerilerini ve değerlerini geliştiren insan yetiştirmede kullanılabileceği doğrultusunda açıklamaktadır. Benzer şekilde Nichol (1996) ve Dewey (2000) tarih eğitimiyle vatandaşlık eğitimi arasında doğrudan bir ilişki kurmakta ve bu derslerde tarihsel süreklilik arz eden kültürel değerlerin aktarıldığını vurgulamaktadırlar. Özetle tarih eğitimiyle öğrencilerin yaşadığı toplumda ihtiyaç duyduğu/duyacağı bilgi ve becerileri aktarmanın yanında bir takım değerler ve eğilimler de öğrencilere aktarılmaktadır (Mutluer, 2015). Bu aktarımlar

neticesinde insanlar aidiyet duydukları topluluğun değer yargılarını tanıyıp benimseyerek kültürel bir kimlik kazanmış olmaktadır (Kııcı ve Aksoy, 2004).

Söz konusu amaçlar doğrultusunda ülkemizde tarih öğretimine bakıldığında geleneksel ve akademik olmak üzere iki temel yaklaşım ile karşılaşılır. Tarih eğitiminin “disiplin dışı amaçları” olarak da ifade edilen birinci yaklaşımın özü vatandaşlık eğitimi ve kimlik aktarımına dönüktür. Burada toplumsal ve kültürel değerler merkeze alınarak öğretilen geçmişle, “makbul vatandaşlar” yetiştirmek hedeflenir (Alaca, 2017b; Üstel, 2004). Böylece içinde yaşanılan toplumun kimliği öğrenciye aktararak aidiyet bağı kurulmaya çalışılır. Diğer yaklaşım ise öğrencilere bilimsel bakış ve üst düzey düşünme becerileri ile niteliklerinin kazandırılmasıdır (Dilek, 2007; Demircioğlu, 2010). Tarihsel düşünme becerilerini geliştirmeyi kapsayan bu pedagojik amaçlar genellikle ikinci planda kalmaktadır (Yazıcı, 2011). İktidarların sosyal bilgiler eğitimine eşit mesafede gördüğü tarih öğretimiyle vatandaşlık eğitimi ve kimlik inşası amaçlanmaktadır (Yıldırım, 2016). Burada öğrencilere ulusal ve ahlaki değerlerin aktarımı ön plana çıkmakta ve geçmişin bilgisi üzerinden onlardan tarihini, toplumunu ve değerlerini tanımasını ve benimsemeleri beklenmektedir (Nichol & Dean 1997; Safran, 2006; Tekeli, 2007).

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 18 Temmuz 2017 tarihinde müfredatların yenilenme sebepleri ve yapılan değişiklikler hakkında bilgi veren basın açıklamasında 2016-2017 eğitim öğretim yılının başından itibaren 51 müfredat ekseninde kapsamlı bir şekilde bir yenileme (güncelleme, gözden geçirme, ikmal ve değişiklik) çalışması yapıldığı ifade edilmiş ve ayrıntılı olarak sunulmuştur (TTKB, 2017). Bu açıklamada müfredatla ilgili değişime değerler eğitimi açısından bakıldığında okulların ve okullarda uygulanan müfredatların, sosyal davranış modelleri sağlayarak öğrencilerin değer sistemlerinin gelişiminde önemli rol oynadıkları temel alınmıştır. Okullarda yapılan her türlü etkinlikler vasıtasıyla verilen değerleri davranışa dönüştürecek becerilerin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda “mevcut müfredatları da kapsayan geniş bir literatür taraması yapılmış, disiplin alanlarının her birinde kazanımlarla (eğitim öğretim hedefleriyle) ilişkilendirilerek öğrencilere aktarılması hedeflenen millî, manevi ve evrensel değerler 10 (on) ana başlık altında toplanmış, bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar belirlenmiştir.”

2017-2018 eğitim-öğretim yılı tarih dersleri öğretim programlarına bakıldığında, teorik çerçeveyi oluşturan giriş kısmı, geçmiş programlardan daha ayrıntılı olarak yapılandırılmıştır. Giriş kısmında yeni programın öğrenme-öğretme yaklaşımı, ölçme ve değerlendirme yaklaşımı, yeterlilik ve beceriler, bu programın temel felsefesi ve genel amaçları, değer eğitimi, programın uygulanmasında ve ders kitabı yazımında dikkat edilecek hususlar gibi öğretim sürecini doğrudan etkileyecek birçok konuya değinilmiştir. Aynı zamanda burada değer eğitimine bağımsız bir başlık açılmış ve değerlerin müfredatlarda yer alma nedenleri, nasıl yer aldığı, öğrenme öğretme sürecinde öğrencilere nasıl aktarılacağı, değerler verilirken hangi öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasının gerektiğine ilişkin açıklamalara yer verilerek bir tür izlek oluşturulmuştur. Yine bu kısımda geçmiş tarih öğretim programların aksine verilmesi gereken değerler bir tablo halinde verilmiş ve bu değerlere ilişkin öğrencilerden beklenen tutum ve davranışlar listelenmiştir (MEB, 2017a; b; c; d).

Tablo 1.2017-2018 Yeni Tarih Programlarında Öğrencilere Kazandırılması Gerekli Değerler ve Bunlara İlişkin Tutum ve Davranışlar

DEĞERLER	DEĞERLERE İLİŞKİN TUTUM VE DAVRANIŞLAR				
ADALET	Adil olma	Eşit davranma		Paylaşma	
DOSTLUK	Diğerkâmlık	Güven duyma	Sadık olma	Vefalı olma	Yardımlaşma

Turkish Studies

DÜRÜSTLÜK	Açık ve anlaşılır olma	Doğru sözlü olma	Etik davranma	Güvenilir olma	Sözünde durma	
ÖZ DENETİM	Davranışlarını kontrol etme	Davranışlarının sorumluluğunu alabilme			Öz güven sahibi olma	
SABIR	Azimli olma			Tahammül etme		
SAYGI	Alçakgönüllü olma	Başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma			Diğer insanların kişiliklerine değer verme	
SEVGİ	Aile birliğine önem verme			Fedakârlık yapma		
SORUMLULUK	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma					
VATANSEVERLİK	Çalışkan olma	Dayanışma	Kurallara ve kanunlara uyma	Tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma	Toplumunu önemseme	
YARDIMSEVERLİK	Cömert olma	Fedakâr olma	İş birliği yapma	Merhametli olma	Misafirperver olma	Paylaşma

Tablo 1’de görüldüğü üzere programda öğrencilere kazandırılması hedeflenen kök değerler “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” olmak üzere on ana başlık altında toplanmış ve bunlara ilişkin tutum ve davranışlar da listelenmiştir. Programda bu değerlerin birbirinden kopuk olmadığı örtük ve açık etkinlikler vasıtasıyla öğrencilerin değerlere ilişkin bilgi ve kavrayışlarını, birey ve toplumun bir üyesi olarak belirli değerleri davranışa dönüştürmeleri için gereken becerileri geliştirmelerine yardımcı olacağı savunulmuştur.

İncelenen öğretim programlarının (MEB, 2017a; b; c; d) değerler eğitimiyle ilgili olan amaçları; “millî, manevi ve kültürel değerlerini özümsemiş, evrensel değerlere duyarlı, sosyal ve kültürel çeşitliliği takdir eden ve saygı duyan” ve “öğrenmeye ve yeniliklere açık, öz güvenli, saygılı, dürüst, sorunlarla etkili şekilde baş edebilen, etik ilkelere uygun hareket eden, bir vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını bilen ve yerine getiren” bireyler yetiştirilmesi olarak ifade edilmiştir. Bu program uygulanırken önemli şahsiyetlere de vurgu yapılması ve bunların programda yer alan konu ve kazanımlarla ilişkilendirilerek öğretilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Benzer şekilde programa ilişkin ders kitaplarının yazılmasında ünitelerle ilişkili görsellere, okuma parçalarına, bilimsel metinlere, etkinliklere ve özlü sözlere yer verilirken millî, manevi ve evrensel değerler göz önünde bulundurulması tavsiye edilmektedir.

Öğrenme öğretme sürecinin değer odaklı olması gerektiğinin sıklıkla vurgulandığı programlarda, öğrencilerin toplumsal ve evrensel değerleri keşfetmelerine fırsat sağlayan, değerleri benimseyerek tutum ve davranışa dönüştürmelerini destekleyen bir öğrenme öğretme ortamı oluşturulması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu süreçte öğretmenlerden rehberlik ile sınıf, okul ve aile iş birliği çerçevesinde aktif rol oynamaları istenmektedir. Aktarılan değerlerin, davranışa ve tutuma dönüştürülmesi teşvik edilmeli, öğrencilerde bu değerlere ilişkin farkındalık oluşturulmalıdır.

Değer odaklı bir yaklaşım yeni tarih programlarında oldukça ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu yaklaşım yenilenen tüm programlar için de geçerlidir (TTKB, 2017). Programlarda değerler eğitiminin nasıl olması gerektiğine yönelik vurgular aşağıda listelenmiştir (MEB, 2017a; b; c; d):

- Öğrencilere okul içinde ve dışında değerleri pratiğe dönüştürmeleri için uygun ve etkili fırsatlar sağlanmalıdır.
- Öğrenme öğretme sürecinde, değerler aktarılırken konu anlatımından ziyade öğrencilerin akıl yürütme, sorgulama, araştırma, yorum yapma, ilişkilendirme ve değerlendirme becerilerini kullanabileceği çalışmalara yer verilmelidir.

- Öğretmen, değerlerin aktarımında model ve kolaylaştırıcı olmalıdır.
- Öğretmen değerleri belirlemeli, tanımlamalı ve öğrenme ortamı ile öğretim yöntem ve stratejilerini bunların aktarılmasını sağlayacak şekilde düzenlemelidir.
- Değer odaklı öğretim yaklaşımı, gerçek hayat durumlarını, simülasyonları ve rol oynamayı içeren deneyimsel öğrenmeye uygundur.
- Kavramlar, eylem ya da davranışlarla ilişkilendirilmelidir. Yardımseverlik denildiğinde bunun nasıl görüldüğü hakkında da bilgi verilmelidir.
- Öğrencilerin kendi ve toplum değerlerini keşfetmelerine fırsat sağlanmalıdır.
- Değerler, öğrencilere kazanımların içerik boyutu (konu) ile ilişkilendirilerek aktarılmalıdır. Konudan kopuk bir şekilde verilen değerlerin özümsemesi zor olacak, anlamlılığını ve kalıcılığını yitirecektir.
- Öğrencilerin ahlaki ikilemlerin yer aldığı metinleri, gazete haberlerini okumalarına, çıkarımda bulunabilecekleri soruları cevaplamalarına, tartışmalarına, kendi görüş ve düşüncelerini ifade etmelerine, bu ikilemlerin bireysel ve toplumsal yaşama yansımalarını değerlendirmelerine olanak sağlayan etkinliklere yer verilmelidir.
- Öğrenme öğretim ortamı, öğrencilerde olumlu his ve deneyimler uyandırmalı, kendilerini anlamalarına yardımcı olmalı, sorgulamayı desteklemeli, değerleri keşfettirmeli ve değerlere ilişkin bilgileri uygulamaya dönüştürerek anlamlı kılmalıdır.
- Sınıfta öğrencilerin kendilerini rahat ve güvende hissetmelerini sağlamak için toplum bilincini geliştiren, karşılıklı sevgi, saygı ve güven ortamı oluşturulmalı; ön yargılı ithamlara, kaba hitaplara ve ayrımcılığa müsaade edilmemelidir.
- Toplumsal değerlerin özümsemesi ve aktarılması sadece sınıf ortamı ile sınırlandırılmamalıdır.
- Değer eğitiminde kapsamlı bir yaklaşım benimsenmeli, aile, okul çalışanları ve toplumdaki insanlar eğitim sürecine dâhil edilmelidir.
- Değerlerin aktarılmasında tek bir yonteme ve yaklaşıma bağlı kalınmamalı, farklı yöntem ve teknikler bir arada dengeli biçimde kullanılmalıdır.

Bu bağlamda ortaöğretim düzeyinde hazırlanan yeni (2017) Tarih 9-11 dersi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ve Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi öğretim programları ile Tarih 9. Sınıf ders kitabında değerlere/değerler eğitimine yapılan vurgunun niteliğini ve niceliğini tespit etmek çalışmanın temel amacıdır. Çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Tarih Dersi 9-11 Öğretim Programı ünite, kazanım ve konu açıklamalarında yer alan değerler bu programlara nasıl yansımıştır?
2. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ünite, kazanım ve konu açıklamalarında yer alan değerler bu programlara nasıl yansımıştır?
3. Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Dersi Öğretim Programı ünite, kazanım ve konu açıklamalarında yer alan değerler bu programlara nasıl yansımıştır?
4. Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programı ünite, kazanım ve konu açıklamalarında yer alan değerler bu programlara nasıl yansımıştır?
5. Tarih 9. sınıf ders kitabında yer alan değerler bu programlara nasıl yansımıştır?

Turkish Studies

Türkiye’de tarih öğretiminde değerler eğitimi ile ilgili yayımlanan çalışmalara bakıldığında değer ve değerler eğitimine ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri (Tokdemir, 2007; Ulusoy, 2007a, 2007b; Yiğittir ve Öcal, 2011), tarih öğretiminin maçaları bağlamında değer-beceri ilişkisi (Tokdemir, 2016), tarih öğretim programında ve ders kitaplarında değerler eğitimi (Ulusoy, 2010; Keskin, 2015), genel olarak tarih dersleri değer aktarımı ilişkisi (Ulusoy, 2005; Demircioğlu ve Tokdemir, 2008; Gültekin, 2011; Gülmüş, 2015), bazı değer ifadeleri üzerine üzerine yapılan (Mutluer, 2015) çalışmalar mevcut olmasına rağmen 2017 tarih dersi öğretim programlarına yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın yeni programlarla ilgili TTKBtarafından Ocak 2018’de yapılacak izleme ve değerlendirme çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (TTKB, 2017).

2. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Nitel araştırmanın amacı bir duruma bütüncül ve derinlemesine bakmak, karmaşık bilgileri kendi bağlamı içinde anlamaktır (Punch, 2005). Bu tür araştırmalar karmaşıklık, ayrıntı ve bağlamın anlaşılmasına yönelik metotlara dayanmaktadır (Kuş, 2003). Çalışmada, en son yayımlanan (2017) Ortaöğretim Tarih 9-11dersi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ve Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi öğretim programları ile Tarih 9 ders kitabında değerlere/değerler eğitime yapılan vurgunun niteliği ve niceliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak söz konusu öğretim programlarının giriş kısmı ile sınıflar düzeyinde hazırlanmış ünite kazanım, konu ve açıklamaları incelenmiştir. Ardından ise yeni programa göre hazırlanmış tek kitap olan Tarih 9 değerler eğitimi açısından analiz edilmiştir.

2.1 Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılması hedeflenen konuyla ilgili yazılı materyallerin incelenmesini kapsar. Veri kaynağı olarak ders kitapları, müfredat programları ve çeşitli yazışmalar kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Verilerin çözümlemesi aşamasında ise betimsel ve içerik analizi birlikte kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen başlıklar altında özetlenir ve yorumlanır. İçerik analizinde ise araştırmada yer alan oldukça karmaşık metinlerdeki ünitelerin azaltılarak anlaşılır kategoriler haline getirilir. Böylece araştırmacı tarafından tam manasıyla incelenemeyecek veriler anlamlı bir hale büründürülür ve yorumlama yeteneği artırılır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu bağlamda çalışmada (2017) Ortaöğretim Tarih, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ve Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi öğretim programları ile Tarih 9. Sınıf ders kitabı incelenmiştir. Bulgular bu programlar ve Tarih 9 ders kitabı içinde yer alan verilerden oluşmaktadır. Verilerin çözümlemesi aşamasında ünite, kazanım ve konu açıklamalarıyla ilgili yapılan tablolar sayfa sayısını artırdığı için çalışmaya konulmamış, mevcut veriler betimlenerek yorumlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği yapılan kodlamalarla ilgili görüş birliği ve görüş ayrılığı arasındaki tutarlılığa bağlı olduğundan söz konusu veri seti, alandaki bir uzman tarafından da içerik analizine tabi tutulmuştur. Uzman tarafından yapılan kodlamalar ile araştırmacın yaptıkları (Güvenirlilik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü kullanılarak hesaplanarak 0,91 bulunmuştur. Bilindiği gibi uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun % 90’a yaklaşması ya da % 90’ı geçmesi durumunda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır (Miles & Huberman, 2004).

3. Bulgular

Çalışmanın bu kısmında 2017 Tarih, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ile Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi dersleri öğretim programının giriş, amaç ve değer eğitiminin nasıl olması gerektiğine yönelik açıklamaları, bu açıklamalar doğrultusunda planlanan

ünite, kazanım ve konu açıklamaları ile yeni öğretim programına göre yazılan Tarih 9. sınıf ders kitabı değerler eğitimi açısından incelenmesinden elde edilen verilere yer verilmiştir.

3.1 Tarih Dersi Öğretim Programı Ünite, Kazanım ve Konu Açıklamalarında Yer Alan Değerler

Tarih öğretim programı kapsamında 9-10-11. sınıflar için hazırlanan ünite, kazanım ve konu açıklamalarında yer alan değerler incelenmiştir. Yapılan incelemede Tarih dersi 9. sınıf ünite kazanım, konu ve açıklamaları incelendiğinde sadece “Tarih ve Tarih Yazıcılığı” ünitesinde sorumluluk ve vatanseverlik değerlerine örtük olarak yer verildiği görülmektedir. Vatanseverlik için “*Ortak hafızanın kimlik oluşturma ve toplumsallaşmadaki rolü üzerinde durulur*”; Sorumluluk değeri için ise “*Mensubu olduğumuz toplum ve ülke ile içinde yaşadığımız dünyayı anlamak için geçmişi bilmemiz gerektiği üzerinde durulur.*” ile “*Günümüzde olup bitenleri anlayabilmek ve gelecek hakkında gerçekçi ve akılcı planlamalar yapabilmek için geçmişte meydana gelenlerin farkındalığına dayanan bir tarih bilincine sahip olmak gerektiği vurgulanır.*” gibi kazanım açıklamalarıyla vurgu yapılmıştır. Diğer ünitelerde belirlenen değerlere ilişkin herhangi bir atıf söz konusu değildir.

Tarih dersi 10. sınıf ünite, kazanım ve konu açıklamaları incelendiğinde “Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye’si” ile “Klasik Çağda Osmanlı Toplum Düzeni” adlı ünitelerde vatanseverlik ve saygı değerlerine oldukça dolaylı yer verildiği görülmektedir. Vatanseverlik değeri için “*Oğuz boylarının önceki dönemlerde boy birliği ya da beylik gibi geçici siyasi çatılar altında bir araya gelme alışkanlığı vurgulanır.*”; saygı değeri içinse “*Farklı dinî ve kültürel kimliklere sahip toplum kesimlerini idare etmenin Millet sistemi sayesinde mümkün olduğu vurgulanır.*” şeklindeki kazanım açıklamasına yer verilmiştir. Diğer ünitelerde ise herhangi bir değere atıf yapılmamıştır.

Tarih dersi 11. sınıf ünite, kazanım ve konu açıklamaları incelendiğinde ise “Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri” ile “Modern Dünyada Değişen Gündelik Hayat” adlı ünitelerde yalnızca vatanseverlik değerine yer verildiği görülmektedir. Vatanseverlik değeri için istenen tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma ile toplumu önemseme tutum/davranışı bağlamında “*Osmanlı Devleti’nin dağılmasını önlemeye yönelik Üç Tarz-ı Siyaset olarak bilinen fikir akımları ile bu fikir akımlarının; merkezî idarenin ve düşünce adamlarının siyasi ve toplumsal birliği koruma çabaları olduğu üzerinde durulur.*” ve “*Kültür endüstrisi ile birlikte ortaya çıkan popüler kültür ve sanat ürünlerine değinilerek bunların sosyal hayatta meydana getirdiği değişimler üzerinde durulur.*” şeklindeki kazanım açıklamalarıyla oldukça dolaylı olarak verilmektedir. Diğer ünitelerle ilgili açıklamalarda 9. ve 10. sınıflardakine benzer şekilde herhangi bir değer ifadesine rastlanılmamıştır.

3.2.T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı Ünite, Kazanım ve Konu Açıklamalarında Yer Alan Değerler

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ünite, kazanım ve açıklamalarına bakıldığında “tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma” tutum ve davranışları bağlamında “vatanseverlik” değerinin tüm kazanımlara örtük olarak yansıdığı görülmektedir. Bunun dışında Ünite 2’de yer alan “*Milli Mücadele sürecine katkıda bulunmuş önemli şahsiyetlerin özellikleri ile faaliyetlerini ilişkilendirir.*” kazanımı değer aktarımı amacıyla programda yer almış görünmektedir. Ancak burada hangi değerlerin verileceğine dair bir ilişkilendirme mevcut değildir. Kazanım açıklamalarından fedakârlık ve dayanışma gibi tutum ve davranışların öne çıkacağı sadece tahmin edilebilmektedir.

3.3 Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Dersi Öğretim Programı Ünite, Kazanım ve Konu Açıklamalarında Yer Alan Değerler

Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Dersi Öğretim Programı ünite, kazanım ve konu açıklamalarında değerler eğitimi açısından incelendiğinde “tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma” tutum ve davranışı üzerinden “vatanseverlik” değerinin örtük olarak kazanımların çoğunluğuna yansımıştır. Bu değer yanında adil olma (adalet), aile birliğinin önemi (sevgi), yardımseverlik değerleri ya da bu değerlerle ilgili tutum ve davranışlara az da olsa yer verilmiştir.

Sevgi değeri “Türklerde Toplum Yapısı” ünitesinde “aile birliğine önem verme” tutum ve davranışı üzerinden verilmektedir. Kazanımların tamamına bakıldığında sadece “Aile ve devlet arasındaki ilişki “devlet baba” kavramı üzerinden ele alınır.” İle “Ailenin önemi, ocak, anne-baba-çocuk ilişkisi, gelin, güvey (evlenme gelenekleri), yeme-içme, giyim-kuşam ile ilgili metinlerden alıntılara yer verilir.” açıklamalarının yer alması değer aktarımına yönelik değilde konu gereği kurgulanmış izlenimi vermektedir. Benzer şekilde “Türklerde Hukuk” adlı ünite “İlk Türk devletlerinde törenin ilkeleri dikkate alınarak adalet anlayışı (bireysel haklar, insan devlet ilişkisi, liyakat, cezalandırma, eşitlik vb.) üzerinde durulur.” ve “Ahidnâme ve fermanlardan alıntılarla Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim’in adalet anlayışına değinilir.” gibi kazanım açıklamalarının herhangi bir değer aktarımı kastı taşımadığı; bu açıklamaların Türklerin adalet anlayışına farkındalık sağlamak amacıyla konulduğu söylenebilir. Adalet değeri yalnızca “Türklerde Devlet Teşkilatı” ünitesinde “Kutadgu Bilig ve Siyasetnâme’den alıntılar yapılarak devlet yöneticilerinde aranan özellikler (adil olma vb.) üzerinde durulur.” kazanım açıklamasında doğrudan verilmektedir.

Saygı değeri “Osmanlı toplumunda ‘Millet Sistemi’ bir arada yaşama ve farklılıklara saygı anlayışı çerçevesinde ele alınır.” ve “Osmanlı Devleti’nin farklı etnik ve dinî unsurlara karşı tutumu ile Endülüs’te Müslüman ve Yahudilere karşı izlenen politikanın karşılaştırılması sağlanır.” açıklamalarında yer almaktadır. Sonraki herhangi bir kazanım ve konu açıklamalarında geçmemektedir.

Yardımseverlik değeri ise sadece “Toplumda yardımlaşma ve dayanışma anlayışıyla kurulan kurumlardan Dârülaceze, Dârüleytam, Bîmaristan, İmarethane ile engellilerin bakımına yönelik kurulan kurumlara değinilir. İlgili kurumlar günümüzle değişim ve süreklilik açısından ilişkilendirilir.” açıklamasında yer almaktadır.

3.4 Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programı Ünite, Kazanım ve Konu Açıklamalarında Yer Alan Değerler

Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Dersi Öğretim Programı ünite, kazanım ve konu açıklamaları değerler eğitimi açısından incelendiğinde saygı değeri (2. Ünite) “İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan insan hakları ihlallerinin sonuçlarını değerlendirir.” kazanımı ile bu kazanıma ait “Nazi Almanyası ile SSCB’de yaşanan insan hakları ihlallerine değinilir.” ve “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin ortaya çıkış sebepleri ve insanlığa kazandırdığı ortak insani değerleri üzerinde durulur” açıklamalarıyla örtük olarak aktarılmaya çalışılmıştır. “Toplumsal ilişkilerde uzlaşma kültürünün önemi vurgulanır.” (4. Ünite) kazanımı da aynı minvalde değerlendirilebilir. Burada programda yer alan değerlerle kazanımlar arasında doğrudan bir ilişkilendirme bulunamamıştır. Benzer şekilde “Toplumsal ve doğal mirasa duyarlı olma” tutum ve davranışı üzerinden “vatanseverlik” değerinin kazanım açıklamalarının çoğunluğunda örtük olarak yer aldığı

görülmüştür. Zira bu durum tarih derslerinin doğal olarak öğrencilerde tarihsel mirasa farkındalık sağlama amacı taşıması sebebiyle doğrudan bir değer aktarımı amacı taşıdığı söylenemez.

3.5 Tarih 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Değerler

Yeni tarih öğretim programı kapsamında 2017-2018 eğitim öğretim yılı için Tarih 9. sınıf ders kitabı hazırlanmıştır. Bu nedenle 10 ve 11. Sınıf ders kitapları geçmiş programa göre yapıldığından incelemenin dışında tutulmuştur. Tarih 9. sınıf ders kitabında geçen değer ifadeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Tarih 9. Sınıfa Ait Ders Kitabında Yer Alan Değerler

ÜNİTELER	DEĞERLER*
1. Tarih ve Tarih Yazıcılığı	Sorumluluk (-), Vatanseverlik (-)
2. Kadim Dünyada İnsan	Adalet (+)
3. İlk ve Orta Çağlarda Avrasya	Adalet (+), Sevgi (+), Vatanseverlik(-)
4. İslam Medeniyetinin Doğuşu	Adalet (-), Saygı (-), Sevgi (-)
5. Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve Anadolu'ya Yerleşmesi	Adalet (+), Saygı (+), Sorumluluk (-), Vatanseverlik (-), Yardımseverlik(+)

* (+) işareti değer açık, (-) işareti ise örtük olarak verildiğini ifade etmektedir.

Tarih 9 kitabının geneline bakıldığında adalet, sevgi, saygı, yardımseverlik gibi değerlere oldukça az olmak kaydıyla doğrudan yer verildiği; vatanseverlik ve sorumluluk değerlerine genellikle dolaylı yer verildiği gözlenmektedir. Bunun yanında dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır değerlerine yer verilmediği görülmektedir.

Doğrudan yapılan atıflarda adalet değeri “*Kanunun adil olması gerekir*” ve “*hükümdar adil kanun yapmak zorundadır.*” (2. ünite, s.77); “*Kağan olmak için aynı zamanda adil (...) olmak gerekirdi*” ; “*Türk kağanları ülkelerinde adaletin sağlanmasına büyük önem vermiştir (...) Getirilen kuralların adalete uygun olmasına dikkat edilmiştir. Kağanlar da dâhil olmak üzere bu töreye herkesin uyması zorunludur (...)halkına adil davranması için (...)*” (3. ünite, s. 110, 118); “*Adalete dayanan töre (...)Türkler, İslam dinin önemli bir unsuru olan adalete İslamiyet'i kabul ettikten sonra da büyük önem vermiştir.*”; “*Adaletisayesinde(...)hükümdar, adaletli (...) olmalı.*”; “*(...)adaletli bir yönetimin olmamasıdır.*” (Ünite 5, s. 186, 197, 201) gibi metinlerle verilmektedir.

Sevgi değeri aile birliğine önem verme tutum ve davranışları kapsamında “*Türklerin (...)aile yapısına verdikleri önemden kaynaklanmıştır.*”; Yardımseverlik değerine cömert olma tutum ve davranışı bağlamında “*Cömert olmalıdır zira cömertlik Peygamberden yadigârdır.*” (5. ünite, s. 197) ifadesi ile yer verilmektedir. Son olarak doğrudan verilen saygı değerine ise “*Türkler, Anadolu'da yaşayan halkın kültür ve inançlarına saygı göstermiştir.*” (5. ünite, s. 197, 201) şeklinde yer verilmiştir. İncelenen Tarih 9 kitabında diğer değer ifadeleri ise örtük olarak yer bulmuştur.

Tablo 5'e bakıldığında değer ifadelerinin en yoğun olduğu ünite “Türklerin İslamiyet'i Kabulü ve Anadolu'ya Yerleşmesi”dir. Ancak burada dikkat çekici bir husus bu üniteye geçen değer ifadelerinin çoğunluğunun “15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü” okuma parçasında açık veya örtük olarak yer almasıdır. Örneğin vatanseverlik değeri söz konusu okuma parçasında “*Vatan, Türk milleti için önemli bir kavramdır. Dinimiz İslam da vatan toprağına, hürriyete, birliğe, beraberliğe büyük önem vermekte ve bunları inancın yaşanmasında vazgeçilmez unsurlar olarak görmektedir. Milletimiz, tarihi boyunca hep bu değerler uğruna mücadele etmiş; vatanını ve özgürlüğünü hedef alan saldırılara cansiperane bir şekilde karşı koymuştur.*”; “*Haçlı Seferleri'nden Moğol İstilasına, I. Dünya Savaşı'ndan Millî Mücadele'ye dek mesele, vatan müdafaası olduğunda milletimiz kanının son damlasına kadar mücadele etmeyi mukaddes bir görev bilmiştir.*” gibi

anlatımlarla verilmektedir. Benzer şekilde “Aziz milletimiz, 15 Temmuz gecesinde Başkomutanımız ve Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan’ın çağrısına uyarak tüm farklılıklarını bir tarafa bırakarak mücadeleye koşmuştur. İstiklalini ve istikbalini savunmak üzere “tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet” ilkeleri etrafında birleşen milletimiz, kendi gücünün ve iradesinin üstünde bir güç olmadığını tüm dünyaya göstermiştir.”; “15 Temmuz’da Türk Milleti, darbe girişimini püskürterek tarihe altın harflerle yazılan bir demokrasi destanına imza atmıştır. Bağımsızlığımıza kast eden teröristlerin tankları, silahları, helikopterleri milletin ortak iradesi ve kararlılığı karşısında etkisiz kalmıştır. Her kesimden, her yaştan insanıyla tek yumruk hâline gelerek vatanını savunan aziz milletimiz, iman dolu yüreği, dik duruşu, feraseti, cesareti, birlik ve beraberliğiyle 15 Temmuz gecesi tarihimizin en büyük kahramanlıklarından birini sergilemiştir.” (s. 189 -190) gibi ifadelerle sorumluluk, sabır, öz denetim, yardımseverlik değerlerine yönelik tutum ve davranışlara açık veyâ örtülü olarak atıf yapılmaktadır.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

2017 tarihli Ortaöğretim Tarih 9-11, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ve Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi öğretim programları incelendiğinde giriş kısımlarının ortak olduğu görülür. Bu kısımlarda değerler eğitiminin teorik çerçevesi oldukça açık ve ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Öğrenme öğretme süreçlerinden uygulanmasında dikkat edilecek hususlar kapsamlı bir şekilde belirlenmiştir. Ayrıca geçmiş programlardan farklı olarak bu programda verilmesi gereken kök değerler ve bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar da ayrıntılı olarak verilmiştir. Verilen bu değerler toplamda 51 farklı müfredat programı ile bütünlük arz etmektedir. Bahsi geçen öğretim programlarına yer alan değerlerin ünite, kazanım ve konu açıklamaları ile yeni programa göre hazırlanan tarih 9. sınıf ders kitabında değerler eğitimine ne oranda ve ne şekilde yer verildiğinin tespit etmek amacıyla taşıyan bu çalışmanın sonunda iki önemli sonuca ulaşılmıştır.

Çalışmanın ilk sonucu bahsi geçen kök değerlerin (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) ve bunlarla ilgili tutum ve davranışların ünite, kazanım ve konu açıklamaları ile örtüşüp örtüşmediği üzerinedir. Yapılan incelemede ulaşılan sonuçlarla, söz konusu basın açıklamasında ve yeni tarih derslerinin öğretim programlarında vurgulanan “değerlerin eğitim öğretim hedefleriyle ilişkilendirilmesi gerektiği” ifadesinin uyuşmadığı görülmektedir. Nitekim Ortaöğretim Tarih, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ve Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi dersleri için hazırlanan kazanım açıklamalarında değerlerin doğrudan ilişkilendirilebileceği bir kaç kazanım ve açıklamasına rastlanmıştır. Ancak değerlere yapılan bu doğrudan atıfların daha çok tesadüf olduğu ve değer aktarımı amacı taşımadığı rahatlıkla söylenebilir. Özellikle ilk etapta kazanımların çoğunluğunda örtük olarak yansıtılan “ kültürel ve doğal mirasa duyarlı olma” tutum ve davranışı üzerinden “vatanseverlik” değerinin aktarıldığı gibi bir izlenim gerçekçi durmamaktadır. Nitekim bu tür bir davranış kazandırma anlayışını, tarih öğretiminin temel amaçlarından biri bağlamında düşünüldüğünde, kasıtlı bir değer aktarımı olarak ifade etmek mümkün görünmemektedir. Bu gibi atıflarla tarih dersi öğretim programının teorik çerçevesi arasında herhangi bir bütünlük görünmemektedir. Bu durum bizzat TTKB’nin (2017: 10) “Değerlerin anlamlı ve kalıcı olması için öğrencilere kazanımların içerik boyutu (konu) ile ilişkilendirilerek ve konu anlatımından ziyade öğrencilerin akıl yürütme, sorgulama, araştırma, yorum yapma, bağlantı kurma ve değerlendirme becerilerini kullanabilecekleri drama, rol oynama vb. çalışmalarla aktarılması” ile “değerlerin ilgili dersin doğası ve müfredat kazanımları ile tutarlı olmasına ve bütünlük oluşturmaya dikkat edilmiş, aleni ve/veya örtük (zımnî, hidden) olarak müfredat kazanımlarına ve kazanım açıklamalarına hedeflenen değerler yedirilmiştir” açıklamaları ile tutarsızlık oluşturmaktadır.

İkinci sonuç ise 2017-2018 eğitim öğretim yılından itibaren 9. sınıflarda okutulacak tarih ders kitabında yer alan değerler ile ilgilidir. Bir önceki sonuçta görüldüğü üzere değerlerin ünite, kazanım ve konu açıklamalarıyla ilişkilendirilmemiş olması, ders kitabı yazımını da doğrudan etkilemiştir. Zira tarih 9. sınıf ders kitabı incelendiğinde değerler eğitiminin bütüncül bir şekilde yansıtılmadığı rahatlıkla görülebilmektedir.

Son tahlilde incelenen tarih derslerine ilişkin öğretim programları değerler eğitimine ilk kez müstakil yer vermek ve hangi değerlerin öğretilmesi gerektiğini belirlemek (tablo halinde) gibi bir özelliğe sahiptir. Bunun yanında programda değerler eğitimi, tüm eğitim programlarının temeli olarak görülmektedir. Öğretim programı, tarih derslerinde verilebilecek değerler eğitiminin temel ilkelerini teorik olarak kapsamlı bir şekilde vurgulamaktadır. Bu özellikleriyle oldukça önemli görülebilecek yenilikler getiren 2017 tarih dersi öğretim programı değerlerin ünite kazanım ve açıklamaları ile ders kitabına yansımaları bakımından eleştirilecek niteliktedir. Öğretim programları, kendilerinin öngördüğü değerleri bir türlü ünite, kazanım ve konu açıklamalarıyla ilişkilendirememiştir. Hangi değerlerin hangi kazanımda verileceği belirlenmediğinden değerler eğitiminin teorik çerçevesi pratiğe yansımamıştır. Bu durum ders kitabı yazımını da doğrudan etkilemiş ve benzer şekilde değerler eğitimi havada kalmıştır. Öyle ki daha önceki programları ve programlarla ilişkili ders kitaplarını inceleyen çalışmalara (Keskin, 2008, 2015; Ulusoy, 2010) bakıldığında 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan tarih 9. sınıf ders kitabının önceki dönemlerin bile gerisinde kaldığı düşünülebilir. Ülkemizde yapılandırmacı anlayışa göre düzenlenen ilk program olan 2007 tarih programı üzerine yapılan bu çalışmalarda programın değerler eğitimine dolaylı olarak yer verildiği tespit edilmiştir. Zira bu programın genel amaçlar ve açıklamalar kısmında birçok değere (kültürel mirasa duyarlılık, milli bilinç, hoşgörü, vatanseverlik, çalışkanlık vb.) yer verildiği ancak ve bu değerlerin ünitelendirilmiş yıllık planlara, hem de ders kitaplarına sağlıklı bir şekilde yansıtılmadığı ifade edilmiştir. Bu durumun ise programdaki değer aktarımı boyutunu ders kitabı yazarlarına ve öğretmenlere bıraktığı belirtilmiştir. Benzer şekilde 2017 tarih dersi öğretim programının değer aktarımını, sadece öğretmenlerin ve ders kitabı yazarların inisiyatifine bırakmış olması dikkat çekicidir. Öyle ki bu durum bizzat programdaki değer eğitiminin merkeze alınması, bütüncül olması, ders konularıyla ilişkili verilmesi, değer aktarımına ilişkin sınıf dışı etkinlikler düzenlenmesi, öğrencilerle birlikte yakın çevresine değer öğretimi yapılması gibi tavsiyeler ile çelişkili bir durumu ortaya koymaktadır.

Tüm bunların yanında toplamda 51 farklı müfredat programı kapsamında yer alan her disiplin alanı için aynı değerlerin kazandırılmaya çalışılması gerçekçi görünmemektedir. Zira bazı disiplin alanlarında evrensel değerler, bazılarında ise milli ve manevi değerler ön plana çıkabilmektedir. Sonuç olarak, incelenen tarih programlarında ve ders kitabında değerler eğitiminin, söylem düzeyinde kaldığı söylenebilir. Bu doğrultuda programlardaki değer-kazanım ilişkisinin yeniden yapılandırılması; ders kitabı yazarlarına ve öğretmenlere yol gösterecek etkinlik örneklerine yer verilmesi önerilebilir. Aynı zamanda tarih derslerinde verilmesi istenen değer ifadeleri ile bunlara yönelik tutum ve davranışlarının azaltılması ve tarih disiplinine özgü olarak hazırlanması oldukça etkili olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Alaca, E. (2017a). *Tarih eğitime giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alaca, E. (2017b). Cumhuriyet dönemi lise tarih ders kitapları üzerine bir değerlendirme. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(4), 988-1007.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.

- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213.
- Coombs-Richardson, R. & Tolson, H. (2005). A comparison of values rankings for selected American and Australian teachers. *Journal of Research in International Education*, 4, 263-277.
- Çelikkaya, T. ve Yakar, H. (2015). Sosyal bilgiler programında gazete, dergi ve internet haberlerinin kullanılması. *Turkish Studies*, 10(3), 251-270. Doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7652>.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Demircioğlu, İ.H. (2010) *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Dewey, J. (2000). Temel eğitimde tarihin amacı (çev: B. Ata). *Milli Eğitim*, 147.
- Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji: kavramlar ve sorunlar*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Elbir, B. ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333.
- Gülmüş, R. (2015). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi tarih konularında değer öğretimine ilişkin sınıf öğretmeni görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- Gültekin, F. (2011) Tarih öğretiminde değerler. M. Safran (Ed.), *Tarih Nasıl Öğretilir* içinde (ss. 131-137). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. *TurkishStudies*, 10(7), 659-674. Doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8234>
- Kırcı, K. ve Aksoy, M. (2004). Kültürel kimliğin oluşumunda tarih bilinci ve tarih öğretimi. *XII Eğitim Bilimleri Kongresi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kuş, E. (2003). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Lyons, S. (2003) *An exploration of generational values in life and at work*. Unpublished doctoral dissertation, Carleton University, Canada.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Source book*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017a). *Ortaöğretim tarih dersi 9-11 öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=181>
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017b). *Ortaöğretim Türk kültür ve medeniyet tarihi dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=184>
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017c). *Ortaöğretim inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=167>

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017d). *Ortaöğretim çağdaş türk ve dünya tarihi dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=172>
- Mutluer, C., (2015). Tarih derslerinin tolerans eğitimindeki yeri: Tarih öğretmenlerinin görüşleri. *TurkishStudies*, 10(11), 1183-1204. Doi:10.7827/TurkishStudies.8543
- Nichol, J.&Dean, J., (1997). *History 7-11 developing primary teaching skills*. London: Routledge.
- Nichol, J. (1996) *Tarih eğitimi*. (Çev. M. Safran) Ankara: Çağrı Matbaası.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-240.
- Paykoç, F. (1998). Tarih öğretiminde duyuşsal alanın rolü. Salih Özbaran (Ed.), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* içinde (ss. 85-93). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Safran, M. (1993). Tarih öğretiminin eğitimsel amaçları. *Bellekten*, 57(220), 827- 842.
- Safran, M. (2006). *Tarih eğitimi makale ve bildiriler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Schwartz, S., Melech, H., Lehmann G., Burgess, A., Haris M. & Owens V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 32, 519-542.
- Tekeli, İ. (2007). *Birlikte yazılan ve öğrenilen bir tarihe doğru*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Tokdemir, A. (2007) *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Tokdemir, M.A. (2016). Değerler mi beceriler mi: Tarih öğretiminin amaçlarına ilişkin tarih öğretmen adaylarının görüşleri. *TurkishStudies*, 11(3), 2225-2242. Doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9027>
- Talim ve Terbiye Kurulumu Başkanlığı [TTKB] (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. 05 Kasım 2017 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf adresinden erişilmiştir.
- Ulusoy, K. (2005). Tarih dersinde ahlaki değerlerin aktarımı, bir okuma parçası orneği. *Milli Eğitim*, 168, 126-133.
- Ulusoy, K. (2007a). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ulusoy, K. (2007b). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih ve ahlak eğitimi ilişkisi üzerine görüşleri (Sakarya il orneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(13), 155-177.
- Ulusoy, K. (2010). Değer eğitimi: Davranışçı ve yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan tarih programlarında değer aktarımı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 32-51.
- Üstel, F. (2004). *Makbul vatandaş"ın peşinde: II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Veugelers, W. & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 9 (4), 377-389.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.

-
- Yazıcı, F. (2011). Cumhuriyet dönemi tarih ders kitaplarında tarihyazımı.V. Engin ve A. Şimşek. (Ed.), *Türkiye'de Tarihyazımı* içinde (ss. 197-219). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *TSA*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, T. (2016). *Tarih ders kitaplarında kimlik söylemi*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 13(20): 117-124.